

PROFESORII ȘI MIȘCAREA ANTIFASCISTA DIN ROMANIA

Acad. PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI

În perioada anilor 1932—1938, ridicându-se împotriva politicii de fascizare a țării duse de virfurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii, au activat o serie de organizații legale de masă inițiate și conduse de Partidul Comunist din România, în care un rol important au jucat și intelectuali.

În timpul crizei economice din anii 1929—1933, o situație materială grea cuprinde diferite pături sociale, în primul rând muncitorimea; ea a atins și pe intelectuali de toate categoriile.

Pe timpul guvernului Iorga-Argetoianu (1931—1932), funcționarii statului n-au primit salariile luni întregi sau au primit bonuri fără nici o valoare. Situația era așa de grea, că agitațiile cuprind și pe membrii corpului didactic de toate categoriile, cei mai greu loviți dintre intelectuali. Învățătorii fac demonstrații de stradă; printre profesorii secundari și universitari apare ideea organizării în sindicate, după pilda sindicatelor muncitorești.

Nemulțumirile create s-au repercutat în două direcții. Unii, dar mai ales dintre cei tineri, au căzut pradă demagogiei fasciste, încadrându-se în organizații politice de dreapta. Alții însă, și cei mai mulți, s-au apropiat de organizațiile de stînga, democratice și antifasciste. Curentul de stînga s-ar fi bucurat practic de o mai largă amploare dacă organizațiile democratice n-ar fi suferit continua prigoană din partea guvernanților de atunci, care încurajau formațiunile politice de dreapta de la gogo-cuști la legionari.

Partidul Comunist din România, forța politică cea mai consecventă în lupta împotriva primejdiei fascismului și a războiului, și-a dat seama de rolul pe care pot să-l joace păturile mijlocii, inclusiv intelectuali, ca aliați ai muncitorimii în această luptă. De aceea el a inițiat și a condus o serie de organizații legale de masă, care să acționeze pentru atragerea păturilor amintite într-un front larg antifascist. Partidul comunist a urmărit în același timp atragerea partidelor burghezo-moșierești care aveau un program democratic — ca Partidul național-țărănesc, radical-țărănesc, cel condus de dr. N. Lupu și alte formații — într-un larg front democratic.

În perioada anilor 1932—1938, cît mai exista o brumă de libertăți, au activat numeroase organizații legale: Mișcarea antirăzboinică (1932—1933), Comitetul național antifascist (1933—1934), Liga muncii (1933—1934), Amicii U.R.S.S. (1934), Liga contra prejudecăților (1935), Asociația pentru protecția mamei și a copilului (1935), Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre Româ-

nia și Uniunea Sovietică (1935), Blocul democratic (1935—1936), Comitetul pentru apărarea antifasciștilor (1935—1937), Comitetul avocaților democrați (1936—1937), Frontul studențesc democrat (1936—1938), Uniunea democratică (1937—1938), R.U.P. — Reuniunea universală pentru pace (1936—1938), Mișcarea pentru Congresul mondial al tineretului (1938), Comitetul feminin (1938), unele dintre ele cu largă dezvoltare în întreaga țară.

În Transilvania, în ianuarie 1933, ia naștere printre țărani o puternică organizație de masă, Frontul plugarilor, sub conducerea Dr. Petru Groza, care s-a dezvoltat în Hunedoara și județele vecine din Transilvania și din Banat ; în timpul dictaturii a activat ilegal.

Tot în Transilvania, partidul a organizat Madozs-ul (Uniunea oamenilor muncii maghiari din România), care a activat la început ca opoziție în Partidul național maghiar, din 1934 independent și legal pînă la dictatura antonesciană, cînd trece în ilegalitate.

Toate aceste organizații aveau rostul de a înlesni propagarea ideologiei progresiste în masele diferitelor categorii sociale, ideologie bazată pe concepția marxist-leninistă, și de a acționa pentru susținerea intereselor lor materiale, pentru apărarea libertăților cetățenești și a independenței țării. Partidul comunist a știut să folosească împrejurările și cu multă abilitate să găsească mereu forme noi pentru a păstra contactul cu masele și a-și spune cuvîntul deschis în toate problemele ce frământau țara în acele vremuri. Cînd guvernele reacționare desființau una sau mai multe organizații legale, apăreau curînd altele în forme noi, dar cu același spirit progresist și patriotic.

În această perioadă au apărut numeroase foi legale — ziare și reviste — editate în diferite orașe, cu o viață de obicei nu prea lungă, dar bucurîndu-se de-un larg ecou și mare influență. Într-o lucrare despre aceste organizații am descris peste 120 de asemenea foi apărute în acest timp¹. Preocuparea acestor publicații periodice era largă, cuprinzînd articole de la situația internațională pînă la fenomene de viață economică, politică și culturală din țară, cu privire specială la aspectul progresist. Unele dintre ele se referă și la situația școlii și a slujitorilor ei, articolele fiind scrise de membri ai corpului didactic. Din acest punct de vedere amintesc ziarele „Viitorul social“, revistele „Bluze albastre“ și „Era nouă“ din București ; periodicele „Ecoul“ și „Manifest“ de la Iași, „Cuvîntul școlii“ de la Craiova, „Spre stînga“ de la Brașov, „Clopotul“ de la Botoșani și altele.

În toate organizațiile amintite activau numeroși intelectuali, comuniști și simpatizanți, unele dintre ele fiind formate numai din intelectuali prin caracterul lor profesional. În conducerea lor, pe lîngă muncitori ridicați se găseau totdeauna intelectuali, pătrunși de ideologia marxist-leninistă.

Rolul intelectualilor în sînul acestor organizații antifasciste și democratice era important. Prin pregătirea lor culturală și ideologică își spuneau cuvîntul, prin viu grai sau prin scris, asupra tuturor evenimentelor politice din țară și din străinătate, lămurind masele cu privire la caracterul lor adevărat. Se dezvăluiau aspectele partidelor și formațiilor politice legate de interesele claselor dominante, îndeosebi primejdia din partea organizațiilor reacționare și fasciste ; se dezvăluiau uneltirile împotriva Uniunii Sovietice, amenințarea unui război mondial, care a și venit sub formele înfiorător de sîngeroase în anii 1939—1945.

¹ P. Constantinescu-Iași, *Organizațiile de masă legale conduse de partidul comunist în anii 1932—1938*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1952.

Intellectualii care au activat în aceste organizații erau de diferite profesii : ingineri, profesori, avocați, medici, scriitori, publiciști, ziariști, artiști etc. Ei și-au pus talentul și pregătirea lor în slujba apărării mulțimilor și a intereselor patriei ; numărul lor a fost destul de mare, mulți dintre ei îndurând rigorile prigoanei, fără a da înapoi în fața opresiunilor celor mai crunte, uneori chiar cu prețul vieții. Printre acești intelectuali, nu puțini au fost și membri ai corpului didactic de toate gradele, îndeosebi profesori universitari și de liceu. Participarea lor la acțiunile diferitelor organizații antifasciste era mult îngreuiată și prin situația lor de funcționari ai statului, ai unui stat care recurgea la cele mai brutale opresiuni împotriva curentelor progresiste, considerate dăunătoare „siguranței statului”. O simplă semnătură pe vreun manifest al uneia dintre organizațiile amintite era suficient motiv pentru ca Ministerul Învățământului să ia măsuri represive.

Nu mă voi ocupa decât pe scurt și numai de câteva dintre aceste organizații mai importante, prin aceea că au durat ceva mai mult, au avut secții și aderenți în numeroase județe și au jucat un rol evident în viața politică a țării fie chiar de scurtă vreme. Voi da doar câteva nume de membri ai corpului didactic ce-au apărut în presa antifascistă și democratică ai acestor ani, în jurul cărora și-au polarizat activitatea și alți colegi ai lor mai puțin cunoscuți¹. Cei mai mulți dintr-aceștia, răzbind prin greutățile anilor de dictatură și ai războiului, joacă astăzi roluri importante în viața politică sau culturală a statului nostru socialist.

Mișcarea antirăzboinică din țară a apărut în legătură cu mișcarea mondială împotriva războiului, pornită în urma apelului lui Romain Roland și Henry Barbusse, lansat în aprilie 1932 împotriva uneltirilor puse la cale de cercurile imperialiste cele mai reacționare împotriva Uniunii Sovietice, unde regimul socialist se întărea mereu. S-a hotărât convocarea unui congres mondial, care după multe piedici s-a ținut la Amsterdam în august 1932. A fost una dintre cele mai mari demonstrații, cu participarea a peste 2 000 de delegați de pe întreg globul, alegându-se un Comitet mondial antirăzboinic, în care a intrat și prof. univ. P. Constantinescu-Iași, delegat la congres din partea României. La congres s-a ținut și o conferință a membrilor corpului didactic veniți ca delegați, cu care prilej s-au discutat și luat hotărâri cu privire la lupta prin școală împotriva războiului. Aceste hotărâri au fost publicate într-o revistă de la Paris, „l'Internationale de l'enseignement”, organul unei asociații internaționale progresiste, I.T.E. (Internationale des travailleurs de l'enseignement).

Imediat s-a format și la noi în țară un comitet de luptă împotriva războiului, din care făceau parte și profesorii universitari P. Constantinescu-Iași, Radu Cernătescu, Iorgu Iordan și dr. Vasile Mîrza de la Iași ; profesorii secundari Tudor Bugnariu, Iulius Deri și V. Chereșteșiu de la Cluj, Ilie Cristea de la Brașov, Simo Geza de la Tîrgu-Mureș, C. Arginteanu de la Cîmpulung-Muscel ; învățătorul Ion Tomescu de la Bicăz și alții. Mișcarea s-a extins în întreaga țară ; au apărut câteva foi la București, Iași, Cluj și Brașov ; au avut loc întruniri și demonstrații. În cadrul mișcării antirăzboinice au activat și unii studenți de la facultățile

¹ Pe lângă numeroase foi antifasciste editate sub conducerea Partidului Comunist Român și care se găsesc astăzi în colecțiile Bibliotecii Academiei sau în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., am folosit și ziarele burgheze democratice („Dimineața”, „Adevărul”, „Facla”, „Zorile”), care adeseori publicau apelurile și manifestele organizațiilor amintite. În aceste foi am găsit numele membrilor corpului didactic de atunci aderenți ai mișcării antifasciste amintite.

de litere și științe, în frunte cu Grigore Preoteasa de la Universitatea din București, Victor Bicov și A. Cihodaru de la Universitatea din Iași. Studenții bucureșteni reușesc să editeze și o gazetă, „Acțiunea studentescă”, care apare la 2 decembrie 1932, de scurtă viață însă; studenții de la Iași reușesc să scoată foaia „Viața universitară”, care apare în câteva numere în toamna anului 1932. Ambele sînt redactate în spiritul de luptă împotriva fascismului și războiului și îndeosebi pentru apărarea revendicărilor studențimii sărace. A doua zi după luptele eroice ale muncitorilor ceferiști de la Grivița din februarie 1933, guvernul a dizolvat toate comitetele antirăzboinice și a interzis publicațiile lor.

Venirea la putere a lui Hitler în Germania la 30 ianuarie 1933 aduce o vie îngrijorare în toată lumea; partidele comuniste propun convocarea tuturor forțelor progresiste și democrate într-un congres internațional de luptă împotriva fascismului, care trebuia să se țină în aprilie. Partidul Comunist din România lansează un manifest în martie, traduce și răspîndește ilegal literatura publicată în străinătate în legătură cu acest congres. Se hotărăște însă o acțiune legală, în care un rol însemnat aveau să-l joace membri ai partidului comunist mai puțin cunoscuți ca atare de organele polițienești.

Se formează un comitet de inițiativă, care lansează un apel, semnat între alții de prof. univ. P. Constantinescu-Iași și prof. secundar Ilie Cristea și care delegă pe cel dintîi să participe la Congresul mondial antifascist, ținut la începutul lunii iunie 1933 la Paris, în marea sală Pleyel. A fost una dintre cele mai mari concentrări de forțe, cu participarea a peste 2 500 de delegați, sub președinția lui Henry Barbusse; se alege un comitet internațional, denumit „Comitetul Amsterdam-Pleyel”, în care a intrat și delegatul României.

Imediat s-a format în țară un larg Comitet național antifascist, care s-a bucurat de o viață mai lungă — un an și jumătate —, pînă în noiembrie 1934, cînd a fost dizolvat o dată cu alte organizații legale. S-au format secții în întreaga țară; la Iași, Cluj, Brașov, Galați și Chișinău au luat ființă comitete regionale; s-au editat ziare și reviste, au avut loc diferite demonstrații; s-au creat un comitet feminin antifascist și un altul al tineretului antifascist, în care studenții jucau un rol important.

Printre conducători sau participanți ai mișcării, dintre membrii corpului didactic de atunci amintim pe: șef de lucrări P. P. Stănescu, asistent Florica Mezincescu, preparator Andrei Popovici, profesorii Gabriela Sanielevici și D. Almaș, învățătorul Sulică de la București; prof. univ. Iorgu Iordan și Radu Cernătescu, asist. univ. G. Ivașcu, redactorul revistei „Manifest” de la Iași; profesorii de liceu V. Maciu de la Buzău, T. Bugnariu și Justin Poruțiu de la Cluj, C. Demetrian de la Pitești, Florea Crețianu de la Turnu-Măgurele, Csechi Iuliu de la Satu-Mare; învățătorii Maria Rusu de la Chișinău, Maria Biji de la Cluj, D. I. Toma de la Cîmpulung-Muscel și alții de la Tîrgoviște, Bălți, Turnu-Severin, Tighina, Piatra-Neamț, Soroca, Botoșani, Ismail, Constanța, Dorohoi.

La conferința pe țară a Comitetului național antifascist ținută la București în septembrie 1934, au participat, pe lîngă profesorii din conducerea comitetului, și o delegație a studenților antifasciști de la Facultatea de litere și filozofie din București, în frunte cu Constanța Crăciun. Între studenții de la aceeași facultate, activiști în mișcarea antifascistă, întîlnim încă pe N. Pascu și Ofelia Manole, pe M. Novicov și T. Rudenco de la Universitatea din Iași, mai tîrziu profesori.

În iulie 1934 are loc tot la Paris un al doilea congres mondial antifascist, al femeilor, la care participă și o puternică delegație din U.R.S.S. Din țara noastră iau parte Zoe Bugnariu, studentă la Facultatea de litere și filozofie de la Cluj, apoi profesoară, care făcea parte din Comitetul femeilor antifasciste din România, și Elisabeta Lăcătuș, studentă la aceeași facultate din Cluj¹.

În anul 1934, după stabilirea relațiilor diplomatice între U.R.S.S. și România, se formează și în țara noastră o asociație — Amicii U.R.S.S. — cu scopul apropierii dintre cele două țări și a cunoașterii realizărilor din cel dintâi stat socialist. În august 1934, un comitet de inițiativă lansează un apel pentru adeziuni, care se bucură de o largă publicitate și ecou în toată țara.

Se formează un comitet de conducere al asociației, care este înscrisă ca persoană juridică la tribunalul din București; printre fondatori: profesorii universitari P. Constantinescu-Iași și Radu Cernătescu și învățătorul Sulică din București. Se formează secții: la Iași sub președinția prof. univ. C. Motaș; în secția de la Cluj activează șef de lucrări Ilie Murgulescu, asistenții M. Beniuc, Al. Roșca, Tr. Novacu, Coriolan Drăgulescu și prof. de liceu Pampu Aurel; în secția de la Brașov, prof. de liceu Ilie Cristea. Printre adeziunile primite la Comitetul de conducere amintim și de aceea a unui învățător din județul Baia, care „nu făcuse nici un fel de politică”, cum se exprima el în scrisoarea sa.

În noiembrie 1934, numai după patru luni de existență, guvernul, văzând extinderea ei rapidă în toată țara, dizolvă asociația. În 1935, un grup de intelectuali, în frunte cu George Enescu, prof. univ. dr. C. Parhon și alții, pun bazele unei noi „Societăți pentru legături culturale între România și U.R.S.S.”, care nu s-a bucurat nici ea de o viață mai lungă. Singur scriitorul Al. Sahia reușește să viziteze Uniunea și la întoarcere să publice o interesantă carte: „U.R.S.S. azi”.

Tot în 1935 se formează la București organizația „Liga contra prejudecăților”, cu publicația „Orizont”, care, luptând împotriva diferitelor prejudecăți, ataca și discriminarea rasială, fascismul. Printre aderenți se află prof. univ. dr. Gheorghe Marinescu, conf. univ. dr. Predescu, prof. de liceu M. Cruceanu, a cărui conferință ce trebuia s-o țină la Ateneu în aprilie 1935 a fost interzisă de Siguranță. În scurtă vreme și această organizație fu interzisă.

Guvernul, îngrijorat de amploarea mișcării antifasciste printre intelectuali și păturile mijlocii îndeosebi, nu numai că dizolvă repetat diferitele organizații, dar înscenează o serie de procese, care se desfășoară la București, Cluj, Iași, Chișinău în fața comisiilor de război militare. În toate aceste procese sînt implicați și numeroși intelectuali, printre care și cîțiva membri ai corpului didactic².

Se formează atunci un Comitet de apărare a antifasciștilor, în frunte cu o serie de personalități de vază, avocați și profesori universitari. În cursul anilor 1935—1936, numeroase sînt adeziunile la protestele publicate larg prin presă, prin care se cere stingerea tuturor proceselor înscenate comuniștilor, antifasciștilor și democraților dați în seama consiliilor de război militare. Comitetul central de apărare a antifasciștilor se află sub președinția avocatului Dem. Dobrescu, fost primar general al capitalei, ca vicepreședinte profesorul universitar Mihai Ralea.

¹ I. Babici, *Participarea delegațiilor române la congresele internaționale antifasciste din anii 1933—1934*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1965, nr. 3, p. 101.

² T. Georgescu, *Contribuția intelectualității la lupta antifascistă din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1965, nr. 3, p. 41.

Un grup puternic de semnatori ai protestelor îl formează la Iași profesorii universitari Traian Bratu, rectorul Universității, Petru Andrei, A. Oțetea, C. Botez, dr. Gr. Popa, Al. Claudian, Octav Botez, Tudor Ionescu, dr. V. Rășcanu, asistenții universitari Al. Bîrlădeanu, Emil Condurachi, Gr. Agavriloaei, Radu Ralea, C. Nicuță, H. Mihăescu, Anton Ablov, Elena Văscăuțanu, Mircea Mancaș. De la Cluj semnează prof. univ. Valer Moldovan, asistenții Eduard Mezincescu și M. Pop, profesorii secundari Emil Balint, G. Dragoș, Anisia Pop; prof. univ. Victor Jinga de la Brașov; prof. A. Mocanu, redactorul ziarului antifascist „Înainte”, și cîțiva institutori din Bacău; profesorul secundar D. Teodorescu din Craiova; Ion Stancu din Tîrgoviște; profesorii secundari Nicoară Pop și Gh. Dăncuș, cîțiva învățători de la Sighet și mulți alții.

Prin aceste proteste se intensifică însuși curentul antifascist, ele însemnînd o solidarizare cu ideile și cu activitatea politică a celor supuși judecății tribunalelor militare.

În 1935, în fața intensificării fascismului în Europa apare ideea formării unei largi concentrări democratice, cunoscută sub numele de Frontul popular, care a reușit să se înjghebeze din partidele muncitorești și radicale burgheze în mai multe țări, în Franța și Spania formînd chiar guverne de oarecare durată.

În România, partidul comunist lansează ideea formării Frontului popular prin propuneri adresate partidelor social-democrat, național-țărănist și radical-țărănist. Sarcina luptei legale a fost dată unei noi organizații, Blocul democratic, înființat în mai 1935, avînd în conducere și cîțiva intelectuali: prof. univ. P. Constantinescu-Iași, ca președinte, și Atanase Joja, secretar general¹. Blocul democratic organizează și o grupare a Tineretului democratic, printre activiștii căruia se găsesc și cîțiva studenți de la facultățile de litere și de științe de la București, Cluj și Iași, mai apoi membri ai corpului didactic. În Transilvania activau organizația țărănească revoluționară Frontul plugarilor, sub influența partidului comunist, și Madosz-ul, organizație legală a muncitorilor și țăranilor maghiari din România, care în comitetul de conducere avea și pe prof. secundar Ladislau Bánya. În septembrie 1935, Frontul plugarilor încheie la Băcia un pact cu Madosz-ul; în noiembrie, un pact similar încheie Blocul democratic cu Partidul socialist (Popovici) în vederea încheierii Frontului popular antifascist.

După discuții între conducătorii organizațiilor amintite, în toamna anului 1935 se încheie un pact de Front popular la 6 decembrie 1935 la Tebea, lângă mormîntul lui Avram Iancu și gorunul lui Horia, semnat de delegații Frontului plugarilor, Blocului democratic și ai Partidului socialist (Popovici).

Semnificația istorică a pactului de la Tebea a fost de la început subliniată de presa antifascistă și democratică. Într-un comunicat semnat de conducătorii Blocului democratic se spunea: „La Tebea, între gloriosul gorun al lui Horea și mormîntul venerat al lui Avram Iancu, Blocul democratic, Frontul plugarilor și Partidul socialist s-au legat organizatoric să apere cu puteri unite și în deplină înțelegere libertățile pentru care poporul românesc de pretutindeni, în decursul vremurilor, a sacrificat sîngele celor mai buni dintre fiii săi”².

¹ Gh. Ioniță, *Blocul Democratic, organizație de masă legală, condusă de P.C.R.*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1962, nr. 5.

² „Dimineața” din 14 decembrie 1935.

A fost numai un sîmbure, am putea spune, de Front popular, care s-a bucurat totuși de mare ecou în țară, primind numeroase adeziuni, printre care și intelectuali de vază. La alegerile parțiale pentru Camera deputaților de la Hunedoara și Mehedinți din februarie 1936, candidații susținuți de organizațiile Frontului popular au reușit să fie aleși cu mari majorități de voturi, împotriva candidaților partidelor liberal, la guvern, și gogo-cuzist, susținut de guvern.

Această puternică mișcare antifascistă a trezit și mai mult îngrijorarea guvernanților, care, între alte măsuri, desființează Blocul democratic și trimit la închisoare pe conducătorii săi.

Printre membrii corpului didactic din România din acea vreme s-a pornit și o mișcare cu caracter profesional pentru transformarea asociațiilor existente în sindicate. Mișcarea de sindicalizare a fost mai puternică în anii 1932—1933, imediat și drept consecință a crizei care cuprinsese țara în anii 1929—1933, cînd profesorii și mai ales învățătorii fuseseră crunt loviți în drepturile lor materiale. Se pun bazele unui început de organizare și în România a unei secții a asociației internaționale I.T.E. (Internationale des travailleurs de l'enseignement), care, pe baza principiilor de sindicalizare, urmărea și scopuri politice, îndeosebi lupta împotriva războiului și fascismului.

S-a format mai întîi un mic grup al I.T.E. la Chișinău, de către cîțiva profesori de liceu și institutori, care se pune în legătură cu biroul de la Paris al I.T.E. Între 10 și 15 august 1932 are loc la Hamburg al VII-lea Congres al I.T.E., la care a participat și prof. univ. P. Constantinescu-Iași, ca delegat al grupurilor din țară de la Iași, Cluj, Chișinău, Brașov. La congres se alege o nouă executivă, din care făceau parte doi profesori din U.R.S.S., prof. univ. H. Walon ca președinte și Georges Cogniot ca secretar general din Franța, delegați din Anglia, S.U.A., Spania, Cehoslovacia, Bulgaria și România (P. Constantinescu-Iași)¹.

Hotărîrile congresului de la Hamburg ale Internaționalei muncitorilor din învățămînt au fost publicate în „Cuvîntul școlii”, organul Asociației profesorilor secundari de la Craiova de sub președinția prof. M. Cruceanu. Printre punctele importante ale rezoluției votată de congres, care priveau lupta pentru satisfacerea revendicărilor în legătură cu bunul mers al învățămîntului și nevoile corpului didactic, se mai cerea „lupta împotriva abrutizării elevilor prin instrucția militară și educația șovină, împotriva războiului imperialist”².

Mișcările cadrelor didactice și ale studenților din țară sînt cunoscute și peste graniță. În revista „l'Internationale de l'enseignement”, organ central al I.T.E., în numerele pe martie și aprilie 1932, apar două articole, semnate P. Eșanu, în legătură cu mișcările cadrelor didactice (*Mentalité nouvelle en Roumanie*) și măsurile de represiune ale guvernului (*La lutte sanglante des étudiants roumains et la persécution du corps enseignant*).

O corespondență apărută în „Bulletin de presse” al I.T.E. din iunie 1932 anunță acțiunea de sindicalizare de la congresul Asociației profesorilor secundari ținut la Chișinău și cererea de sindicalizare a secțiunilor Iași, Craiova, Chișinău, Galați, Brașov, Buzău, Dorohoi, printre cele mai importante, și afilierea la Confederația Generală a Muncii.

¹ Georges Cogniot, *Au militant et à l'humaniste*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1965, p. 4.

² „Cuvîntul școlii”, 1932, nr. 4.

În iulie 1933 are loc la Paris un congres al corpului didactic din mai multe țări (U.R.S.S., Franța, Belgia, Anglia, Spania, S.U.A., Grecia, Bulgaria) afiliat la I.T.E., la care participă și unele organizații sindicale independente din țările apusene pentru unificarea acțiunilor lor. La acest congres, delegatul României a susținut raportul *Școala în ruină*, arătând cauzele destrămării învățământului în țările capitaliste legate de structura social-economică a acestora¹.

Nu e de mirare că în toată țara forțele reacționare atacă violent încercările membrilor corpului didactic de a se alătura luptei antifasciste. Pe lângă atacurile din presa reacționară, de la „Universul” la „Porunca vremii”, într-o ședință a Camerei deputaților de la finele lui februarie 1937, deputatul Gh. Cuza, fiul cunoscutului fascist antisemit A. C. Cuza, denunță o serie de membri ai corpului didactic, care semnasera diferite apeluri și manifeste antifasciste, drept comuniști, cerînd să se ia măsuri severe împotriva lor². Iar cînd în vara anului 1940 se înființează lagărele de la Miercurea Ciucului și Caracal, apoi la Tg.-Jiu pentru comuniști și antifasciști, printre deținuți sînt și cîțiva membri ai corpului didactic din cei pe care i-am amintit activînd în diferite organizații.

În anii 1936—1938 au mai funcționat alte trei organizații legale cu același scop, dar cu rezultate mai slabe. Pericolul fascizării țării luase forme mai acute, se intronează dictatura regală, cînd libertățile și drepturile cetățenești, posibilitățile de acțiune legală sînt restrînse tot mai mult.

Oarecare activitate a desfășurat în această perioadă „Comitetul român al Reuniunii universale pentru pace” (R.U.P.), ca secție a organizației internaționale cu același nume, înființată la Congresul mondial de la Bruxelles din septembrie 1936. La acest congres a participat și o delegație din România formată din muncitori (Ilie Pintilie) și intelectuali, printre care și Constanța Crăciun, profesoară de liceu pe atunci. Din comitetul român făcea parte și prof. Stanciu Stoian. După excluderea din guvern a lui N. Titulescu în toamna anului 1936 ca urmare a intrigilor tuturor celor ce nu erau de acord cu politica antihitleristă și pentru pace dusă de el, Titulescu, fu proclamat președinte de onoare al Comitetului român al R.U.P. Tot atunci Universitatea din Bratislava i-a conferit titlul de doctor „honoris causa”; Titulescu a fost și un strălucit profesor al Facultății de drept din București.

De scurtă durată a fost și activitatea „Comitetului feminin”, care avea drept scop să antreneze femeile din țară la acțiune împotriva primejdiei de război ce se anunța din partea țărilor fasciste. În acest comitet a lucrat și profesoara Zoe Bugnariu din Cluj.

În perioada dictaturii și a războiului antisovietic, posibilitățile legale de luptă antifascistă sînt desființate; totuși, sub conducerea P.C.R. activează organizația semilegală „Uniunea patrioților”, care grupează elemente vechi și noi dintre membrii corpului didactic. Se pot aminti din București conf. univ. dr. D. Bagdasar, asist. univ. Gh. Vlădescu-Răcoasa, profesorii de liceu Al. Graur, Tiberiu Ionescu, D. Berciu; învățătorii Ghiță Dumitrescu, Gh. Simeon, D. Focșăneanu și alții; la Iași conf. univ. Aurel Potop; un grup numeros de învățători la Rîmniciu-Vîlcii în frunte cu M. Roșianu.

¹ I. Babici, *op. cit.*, în „Analele Institutului de istorie a partidului”, 1965, nr. 3, p. 101.

² „Țara noastră”, din 25 februarie 1937.

Participarea membrilor corpului didactic la mișcarea largă antifascistă din România în epoca de ascensiune a forțelor reacționare și a politicii de fascizare a țării, care a dus la instaurarea dictaturii militare-fasciste, la înfeudarea țării Germaniei hitleriste și la războiul antisovietic, se înscrie la loc de cinste în istoria patriei noastre, alături de întreaga luptă dusă de forțele democratice sub conducerea Partidului Comunist din România. Acțiunea acestor profesori, generoasă și progresistă, s-a repercutat și asupra școlii, asupra educației elevilor, atrași în parte în diferitele formații naționaliste, șovine, diversioniste, de la străjerie la „frățiile de cruce” legionare, pentru pervertirea sufletului lor. Membrii corpului didactic progresiști au ținut piept acestor tendințe reacționare pe vremurile de urgie fascistă și au apărat școala de veninul lor.

Toate acțiunile de luptă împotriva fascismului conduse de partidul comunist și în care rolul intelectualilor a fost important n-au fost însă zadarnice. Ele au pregătit poporul român pentru rezistența din timpul dictaturii fasciste și a războiului antisovietic și au înlesnit victoria de la 23 August 1944.